

НЯКОИ АСПЕКТИ НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ СИСТЕМИ

Аспарух Карастоянов, докторант

Университет по библиотекознание и информационни технологии
София, България

Резюме: Необходимостта от изграждане и запазване на устойчивост е от критично значение както за индивида, така и за обществените системи като цяло. Въпреки това, само по себе си осъзнаването на тази необходимост не е достатъчно за нейното постигане. Необходими са както конкретни условия, така и целенасочени усилия. В тази връзка, учени и експерти от различни области се фокусират над различни изследвания на проблема „устойчивост“, генерирайки разнообразни решения. Разбира се, устойчивото развитие не е ограничено само до определени системи, а представлява интегриран подход, който обхваща цял комплекс от взаимодействия между различните системи в рамките на една общност или държава. Този подход включва различни аспекти и сфери на обществото, като икономика, социални въпроси, околната среда, енергетика, транспорт, образование, здравеопазване и др.

Ключови думи: устойчивост, устойчиво развитие, обществени системи

SOME ASPECTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF PUBLIC SYSTEMS

Asparukh Karastoyanov, PhD student

University of Library Studies and Information Technologies
Sofia, Bulgaria

Abstract: The need to build and maintain resilience is critical for both the individual and societal systems as a whole. However, awareness of this need alone is not sufficient to achieve it. Both specific conditions and targeted efforts are necessary. In this regard, scientists and experts from different fields focus on different studies of the problem of "sustainability",

generating diverse solutions. Of course, sustainable development is not limited to certain systems, but is an integrated approach that encompasses a whole complex of interactions between different systems within a community or country. This approach includes various aspects and spheres of society, such as economy, social issues, environment, energy, transport, education, health care, etc.

Keywords: *sustainability, sustainable development, social systems.*

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Широко разпространено е схващането, че устойчивостта е способността на нещо да остане стабилно, да запази благосъстоянието си в дългосрочен план. В същото време, запазването на това състояние включва сложен комплекс от социални, икономически и екологични аспекти, които се поддържат в оптимални граници чрез разумно потребление и отговорно управление на наличните ресурси.

През 1980-те години на миналия век се появяват първите научни теории, които се фокусират върху устойчивостта. С течение на времето проблемът за устойчивостта се превръща в сериозен научен проблем и в нова академична дисциплина^{1,2}. Тя, подобно на селскостопанските или здравните науки, се развива като приложна наука, вдъхновена от практическите проблеми, които се появяват и трябва да бъдат решавани.

Основното внимание в тази област е насочено към въпроси, свързани с устойчивостта и устойчивото развитие като основни части от нейния предмет³. Тя се „определя от проблемите, с които се занимава, а не от дисциплините, които използва“ и „обслужва необходимостта от напредък

¹ Bettencourt, LM; Kaur, J (6 December 2011). "[Evolution and structure of sustainability science](#)". Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. **108** (49): 19540–5.

² Clark, William C.; Harley, Alicia G. (17 October 2020). "[Sustainability Science: Toward a Synthesis](#)". Annual Review of Environment and Resources. **45** (1): 331–386.

³ Пак там.

както на знанието, така и на действието чрез създаване на динамичен мост между двете“⁴.

С течение на времето усилията на учените започват да се насочват към изучаване на връзките между човешките, екологичните и инженерните системи, с цел разбиране на техните взаимодействия и влияния, както и предоставяне на решения за сложни предизвикателства. Тези предизвикателства включват заплахи за бъдещето на човечеството и на цялостната устойчивост на планетата, като загубата на биологичното разнообразие, изменението на климата, замърсяването и деградацията на земята и водата⁵.

II. НАУКА ЗА УСТОЙЧИВОСТ

Науката за устойчивостта се основава на две свързани, но не и идентични концепции – за устойчиво развитие и науката за околната среда.⁶

Науката за устойчивостта предоставя критична рамка при наличието на която е налице устойчивост⁷, докато измерването на устойчивостта предоставя количествените данни, основани на доказателства, необходими за насочване на управлението на устойчивостта⁸.

Науката за устойчивостта се появява с редица основополагащи публикации, включително Световната стратегия за опазване (1980), доклада на Комисията Брундтланд „Нашето общо бъдеще“ (1987) и „Нашето общо

⁴ Clark, W. C. (6 February 2007). "Sustainability Science: A room of its own". *Proceedings of the National Academy of Sciences*. **104** (6): 1737–1738.

⁵ "Sustainability Science – Taskforce on Conceptual Foundations of Earth System Governance". *Earth System Governance Project*. Retrieved 29 September 2022.

⁶ Sauvé, Sébastien; Bernard, Sophie; Sloan, Pamela (1 January 2016). "Environmental sciences, sustainable development and circular economy: Alternative concepts for trans-disciplinary research". *Environmental Development*. **17**: 48–56.

⁷ Komiyama, Hiroshi; Takeuchi, Kazuhiko (25 October 2006). "Sustainability science: building a new discipline". *Sustainability Science*. **1** (1): 1–6.

⁸ "Sustainability Accounting in UK Local Government". *The Association of Chartered Certified Accountants*. Archived from the original on 11 April 2008. Retrieved 18 June 2008.

пътуване“ (1999) на Националния съвет за научни изследвания на САЩ⁹,¹⁰ и окончателно се превръща в нова академична дисциплина¹¹.

Тази нова област на науката официално е представена с „Изявление за раждане“ на Световния конгрес „Предизвикателствата на променящата се Земя 2001“ в Амстердам, организиран от Международния съвет за наука (ICSU), Международната програма за геосфера-биосфера (IGBP), Международната програма за човешки измерения за глобална промяна на околната среда и Световната програма за изследване на климата (WCRP). Заявката отразява желанието да се даде на общите положения и широкообхватния подход на „устойчивостта“ по-силна аналитична и научна основа, тъй като „обединява практика, глобални и местни перспективи от север и юг и дисциплини в природните и социалните науки, инженерството и медицината“¹². Екологът Уилям Кларк предполага, че тя може да бъде полезно мислена като „нито „основни“, нито „приложни“ изследвания, а като област, определена от проблемите, с които се занимава, а не от дисциплините, които използва и че „обслужва необходимостта от напредък както на знанието, така и на действията чрез създаване на динамичен мост между двете“¹³.

III. УСТОЙЧИВ БИЗНЕС

Неотдавна популярност доби концепцията за т. нар. устойчив бизнес (или „зелен“ бизнес), която олицетворява стремежа на корпорациите да

⁹ National Research Council (1999). *Our common journey: a transition toward sustainability*. Washington, D.C.: National Academy Press. ISBN 978-0-309-08638-7. Retrieved 29 September 2022.

¹⁰ Bettencourt, LM; Kaur, J (6 December 2011). "Evolution and structure of sustainability science". *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. **108** (49): 19540–5.

¹¹ Kates, R. W.; Clark, WC; Corell, R; Hall, JM; Jaeger, CC; Lowe, I; McCarthy, JJ; Schellnhuber, HJ; Bolin, B; Dickson, NM; Faucheux, S; Gallopin, GC; Grübler, A; Huntley, B; Jäger, J; Jodha, NS; Kaspersen, RE; Mabogunje, A; Matson, P; Mooney, H; Moore, B; O'Riordan, T; Svedlin, U (27 April 2001). "Sustainability Science". *Science*. **292** (5517): 641–642.

¹² Clark, William C.; Dickson, Nancy M. (8 July 2003). "Sustainability science: The emerging research program". *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. **100** (14): 8059–8061.

¹³ Clark, W. C. (6 February 2007). "Sustainability Science: A room of its own". *Proceedings of the National Academy of Sciences*. **104** (6): 1737–1738. Bibcode:2007PNAS..104.1737C.

отговорят на тенденциите на пазара чрез намаляване на негативното въздействие, или допринасяне за положителен ефект върху околната среда, общността, обществото и икономиката.

Това понякога може да се срещне и като „зелен капитализъм“¹⁴. Често устойчивите предприятия имат прогресивни политики в областта на околната среда и правата на човека. Като цяло, един бизнес се описва като зелен, ако отговаря на определени критерии¹⁵.

Всички участници в различните по характер и съдържание процеси влияят върху устойчивостта на пазара и планетата по някакъв начин. Така например устойчивото развитие в рамките на бизнеса може да създава стойност за клиентите, инвеститорите и околната среда. Устойчивият бизнес трябва да отговаря на нуждите на клиентите, като в същото време се отнася добре към околната среда¹⁶.

За да се постигне успех в такъв подход, при който балансирането на заинтересованите страни и съвместните решения са от ключово значение, е необходим структурен подход. Една философия, която включва много различни инструменти и методи, е концепцията за устойчиво корпоративно съвършенство¹⁷. Друг е приемането на концепцията за отговорен растеж¹⁸.

IV. КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ

През 2001 г. Европейската комисия дава определение за корпоративната социална отговорност като концепция, която отразява доброволното решение на компаниите да участват в подобряването живота на хората и в опазването на околната среда. Това определение търпи развитие и няколко

¹⁴ Bettencourt, LM; Kaur, J (6 December 2011). "Evolution and structure of sustainability science" *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. **108** (49): 19540–5.

¹⁵ Clark, William C.; Harley, Alicia G. (17 October 2020). "Sustainability Science: Toward a Synthesis". *Annual Review of Environment and Resources*. **45** (1): 331–386.

¹⁶ Rennie, E (2008). "Painting a Green Story". *APICS Extra*. **3** (2).

¹⁷ Edgeman, Rick; Eskildsen, Jacob (2013). "Modeling and Assessing Sustainable Enterprise Excellence". *Business Strategy and the Environment*. **23** (3): 173.

¹⁸ Dwyer, Pat (2018). "Journey to responsible growth". *The Purpose Business Insights*.

години след това в Зелената книга на Европейската комисия се предлага нова дефиниция за корпоративната социална отговорност. В концепцията е указано, че компаниите интегрират на доброволна основа дейността си по опазване на околната среда и социалните си инициативи в своите бизнес стратегии и във взаимодействие с всички заинтересовани лица.

Като декларират своята социална отговорност и доброволно поемат задължения, надхвърлящи общите законови и обичайни изисквания, които трябва да се спазват при всички случаи, „фирмите демонстрират положителното си отношение към по-добро социално развитие, защита на околната среда, уважение към основните права и приемат да прилагат отворено управление, за да съгласуват интересите на всички заинтересувани страни в общ подход за качество и устойчивост.”¹⁹

Някои учени разглеждат корпоративната социална отговорност през призмата на устойчивото развитие. Според определението на Фич корпоративната социална отговорност се разглежда като сериозен опит за разрешаване на социалните проблеми, предизвикани частично, или напълно от действията на корпорациите.²⁰

Анализът на съдържанието на посочените по-горе определения на понятието корпоративната социална отговорност, независимо от различията между тях, показва, че те имат редица общи черти. Тези дефиниции поставят ударението върху следните аспекти:

✓ Корпоративната социална отговорност представлява ангажимент на бизнеса да допринася за устойчивото развитие на обществото чрез икономически растеж, развитие на общността и защита на околната среда.

✓ Корпоративната социална отговорност е насочена за повишаване качеството на живота на работниците и служителите, техните семейства и

¹⁹Съобщение на Европейската комисия от март 2006 г. „Прилагане на партньорство за растеж и работни места да направим Европа пример за подражание за прилагане на корпоративна социална отговорност. Green Paper "Promoting a European framework for corporate social responsibility", European Commission, 2001

²⁰ Fitch. H G Achieving corporate social responsibility *Academy of Management Review* J.3S-46 1976

обществото, което е приемливо за бизнеса и се одобрява от общностите; гарантира връзка на мениджмънта на корпорацията с централната и местните власти.

✓ Корпоративната социална отговорност е доброволно поемане на задължения, които надхвърлят общите законови и обичайни изисквания и очакванията. Това означава, че компаниите осъществяват социално отговорните дейности без принуда и дори надхвърлят етичните, нормативните, търговските и публичните очаквания на обществото.

✓ Корпоративната социална отговорност не е еднократен акт, а постоянен устойчив процес на непрекъснато осъществяване на социално отговорни дейности.

Добрите практиките на социално отговорния бизнес носят полза както на бизнеса така и на обществото. Това отразява модела на осъществяване на корпоративната социална отговорност, при който социалноотговорните дейности са интегрирани в бизнес стратегията на компаниите и не са просто разход, а допринасят за постигане на целите им.

Общото в посочените аспекти е, че корпоративната социална отговорност във всички дефиниции се разглежда като форма на корпоративно стратегическо управление, което поставя стандартите за ръководство на високо от правната принуда ниво и представя корпоративната социална отговорност като система за управление на взаимоотношенията между фирмата и обкръжаващата я среда (заинтересованите лица)²¹.

Анализът на дефинициите и характеристиките, които международни организации и изследователи дават на КСО показва, че колкото и различни да са те на пръв поглед, в тях се съдържа практическа насоченост, свързана

²¹ Пак там.

с поемането на ангажимент от страна на бизнеса да се включва в разрешаването на социалните проблеми на обществото на доброволен принцип, а не по силата на законови разпоредби.

От 60-те години на миналия век корпоративната социална отговорност привлича вниманието на редица фирми и заинтересовани страни и се нарича с редица други термини, включително "корпоративна устойчивост", "устойчив бизнес", "корпоративна съвест", "корпоративно гражданство", "цел", "социално въздействие", "съзнателен капитализъм" и "отговорен бизнес"^{22, 23, 24}.

Все повече предприемачи и мениджъри подкрепят схващането, че фирмите трябва не само да реализират печалба за своите собственици, но и да носят полза за трудовия колектив и за обществото като цяло. Това намира израз в строителството на общежития, училища и библиотеки, приюти, картинни галерии, създаване на фондации за подпомагане на науката и културата.

V. УСТОЙЧИВА ОБЩНОСТ

Терминът „устойчива общност“ произлиза от свързаните дискурси за „устойчивост“ и „устойчиво развитие“, които придобиват широка употреба сред местните, националните и международните политици и НПО от края на 80-те години на миналия век²⁵. Терминът първоначално се отнася до екологичните проблеми и по-късно се прилага за градовете²⁶.

Макар и свързани, устойчивото развитие и устойчивостта са две различни понятия. Слабата устойчивост е идея в икономиката на околната

²² Wood, Donna J. (1991). "Corporate Social Performance Revisited". *The Academy of Management Review*. **16** (4): 691–718.

²³ Mackey, John; Sisodia, Rajendra (2013). *Conscious Capitalism*.

²⁴ Lin, Tom C.W. (1 December 2018). "Incorporating Social Activism". *98 Boston University Law Review*. Social Science Research Network. Retrieved 15 September 2020.

²⁵ Agyeman, Julian (2005), *Sustainable Communities and the Challenge of Environmental Justice*, New York: NYU Press, ISBN 9780814707111

²⁶ Maliene, V; Howe, J; Malys, N (21 April 2010). "Sustainable Communities: Affordable Housing and Socio-Economic Relations". *Local Economy*. **23** (4): 267–276.

среда, която гласи, че „човешкият капитал“ може да замести „природния капитал“. Тя се основава на работата на Нобеловия лауреат Робърт Солоу^{27, 28, 29} и Джон Хартуик^{30, 31, 32}. Противно на слабата устойчивост, силната устойчивост предполага, че „човешкият капитал“ и „природният капитал“ се допълват, но не са взаимнозаменяеми.

VI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В резултат на извършения преглед и анализ на разглеждания проблем, може да се изведе заключението, че устойчивото развитие играе ключова роля във формирането на устойчивост в съвременните обществени системи. Стремежът към устойчиво развитие е иновативен подход, който може да допринесе за постигането на стабилност и благосъстояние както на национално, така и на глобално ниво.

Нарасналите през последните години усилията за развитие на устойчиви практики в различни сфери на обществото и икономиката допринасят за защитата на околната среда и опазването на ресурсите. Във връзка с това, с висока степен на важност е да продължим да насърчаваме и подкрепяме устойчивите практики и политики, които да създадат по-устойчиво и безопасно бъдеще за всички.

VII. ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Съобщение на Европейската комисия от март 2006 г. „Прилагане на партньорство за растеж и работни места да направим Европа пример за подражание за прилагане на корпоративна социална отговорност
2. Agyeman, Julian (2005), *Sustainable Communities and the Challenge of Environmental Justice*, New York: NYU Press, ISBN 9780814707111
3. Bettencourt, LM; Kaur, J (6 December 2011). "Evolution and structure of sustainability science". *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. 108 (49): 19540–5.
4. Clark, William C.; Harley, Alicia G. (17 October 2020). "Sustainability Science: Toward a Synthesis". *Annual Review of Environment and Resources*. 45 (1): 331–386.
5. Clark, W. C. (6 February 2007). "Sustainability Science: A room of its own". *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 104 (6): 1737–1738.

²⁷ Solow, R.M. (1974). "Intergenerational equity and exhaustible resources". *Review of Economic Studies*. 41: 29–46.

²⁸ Solow, R.M. (1986). "On the intergenerational allocation of natural resources". *Scandinavian Journal of Economics*. 88 (1): 141–9.

²⁹ Solow, R.M. (1993). "An almost practical step towards sustainability". *Resources Policy*. 16 (3): 162–72. Bibcode:1993RePol..19..162S.

³⁰ Hartwick, J.M. (1977). "Intergenerational equity and the investing of rents from exhaustible resources". *The American Economic Review*. 67 (5): 972–4.

³¹ Hartwick, J.M. (1978a). "Investing returns from depleting renewable resource stocks and intergenerational equity". *Economics Letters*. 1 (1): 85–8.

³² Hartwick, J.M. (1978b). "Substitution among exhaustible resources and intergenerational equity". *The Review of Economic Studies*. 45 (2): 347–54.

6. Clark, William C.; Dickson, Nancy M. (8 July 2003). "Sustainability science: The emerging research program". *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. 100 (14): 8059–8061.
7. Dwyer, Pat (2018). "Journey to responsible growth". *The Purpose Business Insights*.
8. Edgeman, Rick; Eskildsen, Jacob (2013). "Modeling and Assessing Sustainable Enterprise Excellence". *Business Strategy and the Environment*. 23 (3): 173.
9. Fitch. H G Achieving corporate social responsibility *Academy of Management Review* J.3S-46 1976
10. Green Paper "Promoting a European framework for corporate social responsibility", European Commission, 2001
11. Hartwick, J.M. (1977). "Intergenerational equity and the investing of rents from exhaustible resources". *The American Economic Review*. 67 (5): 972–4.
12. Hartwick, J.M. (1978a). "Investing returns from depleting renewable resource stocks and intergenerational equity". *Economics Letters*. 1 (1): 85–8.
13. Hartwick, J.M. (1978b). "Substitution among exhaustible resources and intergenerational equity". *The Review of Economic Studies*. 45 (2): 347–54.
14. Kates, R. W.; Clark, WC; Corell, R; Hall, JM; Jaeger, CC; Lowe, I; McCarthy, JJ; Schellnhuber, HJ; Bolin, B; Dickson, NM; Faucheux, S; Gallopin, GC; Grübler, A; Huntley, B; Jäger, J; Jodha, NS; Kasperson, RE; Mabogunje, A; Matson, P; Mooney, H; Moore, B; O'Riordan, T; Svedlin, U (27 April 2001). "Sustainability Science". *Science*. 292 (5517): 641–642.
15. Komiyama, Hiroshi; Takeuchi, Kazuhiko (25 October 2006). "Sustainability science: building a new discipline". *Sustainability Science*. 1 (1): 1–6.
16. Lin, Tom C.W. (1 December 2018). "Incorporating Social Activism". 98 *Boston University Law Review*. Social Science Research Network. Retrieved 15 September 2020.
17. Mackey, John; Sisodia, Rajendra (2013). *Conscious Capitalism*.
18. Maliene, V; Howe, J; Malys, N (21 April 2010). "Sustainable Communities: Affordable Housing and Socio-Economic Relations". *Local Economy*. 23 (4): 267–276.
19. National Research Council (1999). *Our common journey: a transition toward sustainability*. Washington, D.C.: National Academy Press. ISBN 978-0-309-08638-7. Retrieved 29 September 2022.
20. Rennie, E (2008). "Painting a Green Story". *APICS Extra*. 3 (2).
21. Sauvé, Sébastien; Bernard, Sophie; Sloan, Pamela (1 January 2016). "Environmental sciences, sustainable development and circular economy: Alternative concepts for trans-disciplinary research". *Environmental Development*. 17: 48–56.
22. Solow, R.M. (1974). "Intergenerational equity and exhaustible resources". *Review of Economic Studies*. 41: 29–46.
23. Solow, R.M. (1986). "On the intergenerational allocation of natural resources". *Scandinavian Journal of Economics*. 88 (1): 141–9.
24. Solow, R.M. (1993). "An almost practical step towards sustainability". *Resources Policy*. 16 (3): 162–72. Bibcode:1993RePol..19..162S.
25. "Sustainability Science – Taskforce on Conceptual Foundations of Earth System Governance". *Earth System Governance Project*. Retrieved 29 September 2022.
26. "Sustainability Accounting in UK Local Government". *The Association of Chartered Certified Accountants*. Archived from the original on 11 April 2008. Retrieved 18 June 2008.
27. Wood, Donna J. (1991). "Corporate Social Performance Revisited". *The Academy of Management Review*. 16 (4): 691–718.